

Bloemenfeest in Genzano: Lise Stripp, Arne Villumsen

15 en 16 juni Scheveningen, Cirstheater,
20.15 uur

Solisten van het Koninklijk Deens Ballet, Kopenhagen

Danseressen Dinna Bjørn
Inge Jensen
Eva Kloborg
Lise Stripp
Dansers Frank Andersen
Bjarne Hecht
Niels Kehlet
Arne Villumsen

Zakelijke leiding Kjeld Kornum

Programma: 'Fragmenten uit balletten van August Bournonville'

Fragment uit 'De dansschool'

Choreografie August Bournonville, arrangement
Valborg Borchsenius en Harald
Lander

Instudering Flemming Ryberg

Muziek Holger Paulli

Kostuums Ove Pedersen

Dansers Dinna Bjørn, Lise Stripp, Frank
Andersen, Bjarne Hecht, Arne
Villumsen
Pas-de-trois: Inge Jensen, Eva
Kloborg, Niels Kehlet

'De dansschool' (Konservatorium) uit 1849 speelt zich af in het Conservatoire de la Danse, de school van de l'Opéra de Paris, en toont de ballettechniek die August Bournonville daar in de jaren 1820 leerde. Oorspronkelijk was 'De dansschool' een verhalend ballet in twee aktes, maar Harald Lander maakte er in 1941 een niet-verhalend divertissement van, en in die vorm is het ballet bewaard gebleven op het repertoire van het Koninklijk Deens Ballet. In het Holland Festival wordt het zonder kinderen gedanst.

Pas-de-deux uit 'Bloemenfeest in Genzano'

Choreografie August Bournonville

Instudering Kirsten Ralov

Muziek Edvard Helsted en Holger Paulli

Kostuums Jens-Jacob Worsaae

Dansers Dinna Bjørn, Frank Andersen (15
juni) Arne Villumsen (16 juni)

'Bloemenfeest in Genzano' (Blomsterfesten i Genzano) uit 1858 speelt in Genzano, een klein plaatsje buiten Rome waar tot op heden jaarlijks een bloemenfeest wordt gehouden. De volledige versie van dit ballet werd in 1929 voor het laatst in Kopenhagen gedanst en is daarna verloren gegaan. Alleen deze pas-de-deux is bewaard gebleven: een representatieve Bournonville-compositie, vol gratie, charme en levensvreugde. Buiten Denemarken is dit het meest gedanst Bournonville-ballet.

Pas-de-sept uit 'Een volksverhaal'

Choreografie August Bournonville
Instudering Kirsten Ralov
Muziek Niels Gade
Kostuums Lars Juhl
Dansers Dinna Bjørn, Inge Jensen, Eva Kloborg, Lise Stripp, Niels Kehlet, Bjarne Hecht, Arne Villumsen (15 juni), Frank Andersen (16 juni).

'Een volksverhaal' (Et folkesagn) uit 1854 werd door Bournonville als zijn belangrijkste werk beschouwd. Het is gebaseerd op een Deens sprookje, dat zich afspeelt in het 16de-eeuwse Jutland. Het meisje Hilda leeft in de heuvels bij de heks Muri en de trollen; als kind is ze door elven gestolen en verwisseld met de trol Berthe. Het ballet heeft een happy end, zoals vrijwel alle Bournonville-balletten, met de bruiloft van Hilda en de held Ove. Tijdens het bruiloftsfeest voeren zeven zigeuners de pas-de-sept uit.

Pas-de-deux uit 'Kermis in Brugge'

Choreografie August Bournonville
Instudering Hans Brenaa
Muziek Holger Paulli
Kostuums Lars Juhl
Dansers Lise Stripp, Bjarne Hecht

'Kermis in Brugge' (Kermessen i Brügge) uit 1851 speelt tijdens een kermis in het 17de-eeuwse Brugge en is gebaseerd op een sprookje over drie geschenken aan drie broers: een zwaard dat altijd overwinning geeft, een ring die iedereen verliefd maakt op de drager ervan, en een gamba (voorloper van de cello) die iedereen laat dansen. Deze pas-de-deux uit de eerste akte wordt gedanst door de jonge, verlegen Eleonore en Carelis, een van de drie broers. Eleonore vraagt haar vader of ze een roos van Carelis mag aannemen en later of ze met hem mag dansen.

Pas-de-trois cousines

Choreografie August Bournonville
Instudering Hans Brenaa
Muziek onbekende componist
Kostuums Jens-Jacob Worsaae
Dansers Dinna Bjørn, Inge Jensen, Eva Kloborg

'Pas-de-trois cousines' uit 1849 was ongetwijfeld geïnspireerd op de beroemde 'Pas-de-quatre' die in 1845 in Londen werd gedanst door Marie Taglioni, Carlotta Grisi, Fanny Cerrito en Lucile Grahn, waarin de ballerina's elkaar op het toneel beconcurrerden. Bournonville maakte dit idyllische divertissement voor de drie nichtjes Sophie, Juliette en Amalie Price. Harald Lander reconstrueerde de 'Pas-de-trois cousines' in 1949: Hans Brenaa maakte een versie voor de Solisten van het Koninklijk Deens Ballet.

Polka militaire

Choreografie August Bournonville
Instudering Hans Brenaa
Muziek Hans Christiaan Lumbye
Kostuums Jens-Jacob Worsaae
Dansers Lise Stripp, Arne Villumsen (15 juni), Niels Kehlet (16 juni)

Deze Hongaarse caractère-dans (volksdans in ballet) werd in 1842 gemaakt, oorspronkelijk voor twee paren. Meer dan vijftig jaar genoot de 'Polka militaire' grote populariteit in Kopenhagen en het stuk bleef tot 1914 op het repertoire van het Koninklijk Deens Ballet. Harald Lander en Hans Beck maakten in 1949 een reconstructie en deze versie werd gedanst door Hans Brenaa; hij heeft de polka op zijn beurt aan de Solisten van het Koninklijk Deens Ballet geleerd. Dit stuk is een goed voorbeeld van hoe de Bournonville-traditie van de ene generatie op de andere is overgeleverd.

Jockey-dans uit 'Van Siberië naar Moskou'

Choreografie August Bournonville
Instudering Hans Brenaa
Muziek Carl Christian Møller
Kostuums Jens-Jacob Worsaae
Dansers Frank Andersen, Bjarne Hecht

'Van Siberië naar Moskou' (Fra Siberien til Moscou) is het laatste ballet van Bournonville, gemaakt in 1876 en voor het laatst in 1904 gedanst. Dankzij een uniek dansfilmpje uit 1905 is de Jockey-dans uit dit ballet bewaard gebleven; in 1949 maakte Harald Lander een reconstructie. In het ballet komt een overwinningfeest voor, waarop caractère-dansen verschillende Europese rivieren en hun landen symboliseren. De Jockey-dans was een symbool van de rivier de Thames en het Engelse volk met zijn liefde voor paardrijden.

La Lithuanienne

Choreografie August Bournonville
Instudering Kirsten Ralov
Muziek Hans Christian Lumbye
Kostuum Jens-Jacob Worsaae
Danseres Dinna Bjørn

'La Lithuanienne' uit 1844 werd in Kopenhagen gemaakt door de Franse choreograaf François Lefebvre. Later maakte Bournonville een eigen versie in Stockholm. De dans van het meisje van Lithauen verdween van het repertoire en werd in 1949 door Harald Lander gereconstrueerd. Kirsten Ralov danste de versie van Lander en leerde deze aan de Solisten van het Koninklijk Deens Ballet.

Zigeuner-solo uit 'De troubadour'

<i>Choreografie</i>	August Bournonville
<i>Instudering</i>	Dinna Bjørn
<i>Muziek</i>	Giuseppe Verdi
<i>Kostuum</i>	Jens-Jacob Worsaae
<i>Danseres</i>	Eva Kloborg

August Bournonville maakte in 1865 de dansen voor de opera 'De troubadour' (Il trovatore) van Verdi, toen die in Kopenhagen in het Koninklijk Theater werd uitgevoerd. Deze dansen werden daarna als zelfstandige divertissementen tot 1946 in Kopenhagen uitgevoerd. De zigeuner-solo komt voor op een dansfilmpje uit 1906, met behulp waarvan Dinna Bjørn de reconstructie maakte.

Pas-de-six en Tarantella uit 'Napoli'

<i>Choreografie</i>	August Bournonville
<i>Instudering</i>	Kirsten Ralov
<i>Muziek</i>	Holger Paulli
<i>Kostuums</i>	Søren Frandsen
<i>Dansers</i>	Dinna Bjørn, Inge Jensen, Eva Kloborg, Lise Stripp, Frank Andersen, Bjarne Hecht, Niels Kehlet, Arne Villumsen

Zoals vele romantici hield ook Bournonville van Zuid-Europa, en speciaal van Italië. 'Napoli', dat hij in 1842 maakte, speelt zich af in Napels, en gaat over Gennaro, een jonge visser en zijn vriending Teresina. Teresina verdrinkt, ontwaakt daarna in een blauwe grot onder het eiland Capri, en wordt veranderd in een watergeest. Als later de betovering verbroken wordt, vindt er in de derde akte een groot feest plaats. De pas-de-six en tarantella, een Italiaanse caractère-dans, zijn deel van die derde akte.

De Bournonville-stijl

Het Koninklijk Deens Ballet uit Kopenhagen beschikt over een unieke 19de-eeuwse ballettraditie, uitsluitend te vergelijken met de traditie van het Kirov Ballet in Leningrad en het Bolsjoi Ballet in Moskou. Als enig gezelschap heeft het Koninklijke Deens Ballet negen balletten van de Deense choreograaf August Bournonville (1805-1879) op het repertoire en de dansers zijn sinds de vorige eeuw getraind in de bijbehorende stijl. De Bournonville-stijl is de oudste bewaard gebleven stijl van de academische (of klassieke) ballettechniek. August Bournonville leerde deze stijl in Parijs in de jaren 1820 onder anderen van Auguste Vestris. Bournonville danste bij de Opéra de Paris, maar keerde in 1830 terug naar Kopenhagen, waar hij zijn vader, Antoine Bournonville, opvolgde als balletmeester van het Koninklijk Theater.

Aan het eind van de 19de eeuw was de Franse balletstijl aan de Parijse opera vrijwel geheel verdwenen. In het geïsoleerde Kopenhagen bleven de dansers, ook nadat Bournonville in 1877 was opgehouden zijn oefeningen en balletten gebruiken. Ook de Russische stijl van Marius Petipa, choreograaf van laat 19de-eeuwse balletten als 'Doornroosje' en 'Het zwanenmeer' is gebaseerd op de Franse stijl, maar verschilt in een aantal details van de Deense stijl.

Overeenkomstig de ongecompliceerde verhalen van de Bournonville-balletten is de Bournonville-stijl allereerst opvallend vrolijk en licht, in tegenstelling tot de Russische stijl die een dramatischer en gecompliceerder uiterlijk heeft. De Deense school straalt levensvreugde en dansplezier uit, zichtbaar in snel voetenwerk (batteries en entrechats), grote, lichte sprongen, de posities van de schouders ten opzichte van de benen (épaulements) en hoge tempi. Opvallend is dat de bewegingen steeds in elkaar overvloeien; er vinden anders dan in de Russische stijl geen uitvoerige preparaties plaats voor draaien of sprongen, en sprongen eindigen niet in een pose maar worden meteen gevolgd door andere passen. In pas-de-deux wordt weinig gelift (optillen van de danseres) en de partners raken elkaar nauwelijks aan.

Een verschil met de 19de-eeuwse Russische balletten is dat de vrouwen niet meer te dansen hebben dan de mannen. Verder zijn de choreografieën ontworpen voor het vrij kleine toneel van het Koninklijk Theater, terwijl de Russische stijl voor grote tonelen is gemaakt; dit verklaart de plotselinge wisselingen van bewegingsrichting. Een ander kenmerk zijn de vele caractère-dansen (volksdansen in het ballet). Het dansplezier van de volksdansen sluit volledig aan bij de vrolijkheid van de ballettechniek; caractère-dansen en ballet gaan steeds vanzelfsprekend in elkaar over. Naast de dansen (caractère en ballet) bevatten de Bournonville-balletten veel pantomime, waarmee het verhaal wordt verteld. (Overigens alle 18de- en 19de-eeuwse balletten bestonden voor een groot deel uit pantomime, maar in de bewaard gebleven Russische 19de-eeuwse balletten is de meeste pantomime door dans vervangen.)

De Bournonville-balletten zijn rijk aan figuranten-rollen, waaronder altijd kinderen en oude mensen. De kinderen van de balletschool werden al jong met het professionele ballet vertrouwd gemaakt en oudere dansers konden zo in de groep blijven functioneren. De muziek werd speciaal voor de balletten gecomponeerd door Deense componisten. Uitgangspunt voor een componist waren de libretti, in tegenstelling tot die van de Russische balletten altijd vrolijk en optimistisch van toon.

In totaal heeft Bournonville ongeveer 42 balletten en 14 divertissementen gemaakt. Op het repertoire van het Koninklijk Deens Ballet zijn de volgende stukken bewaard gebleven: 'La sylphide' (1836, libretto van de Franse versie uit 1832), 'Napoli' (1842), fragment uit 'De dansschool' (1849), 'Kermis in Brugge' (1851), 'Een volksverhaal' (1854), twee fragmenten uit 'La Ventana' (1854/56), pas-de-deux uit 'Bloemenfeest in Genzano' (1858), 'Ver van Denemarken' (1860) en 'Het vrijwilligerskorps van de koning op Amager' (1871).

Op het repertoire van de Solisten van het Koninklijk Deens Ballet staan naast de fragmenten die in het Holland Festival worden gedanst nog een vijftal andere korte stukken.

Authenticiteit van de Bournonville-traditie

In tegenstelling tot alle andere kunstvormen is de danskunst van vóór ongeveer 1950 slechts zeer beperkt bewaard gebleven. Dit heeft twee oorzaken. De eerste is het gebrek aan materiaal. Dansnotatie en video worden pas de laatste tien jaar intensief gebruikt om choreografieën vast te leggen. Hoewel film aan het begin van deze eeuw is ontwikkeld en Rudolf Laban eind jaren twintig een betrouwbare dansnotatie publiceerde, werden deze middelen aanvankelijk nauwelijks in de danswereld gebruikt.

De tweede oorzaak is de afwijzende houding ten opzichte van reconstructies van historische danskunst tot nu toe, zowel in Europa als in de Verenigde Staten. Men vindt reconstructies al snel gedateerde, saai museumstukken, hooguit interessant als curiositeit voor een paar danshistorici, met het gevolg dat er weinig reconstructies worden gemaakt en dat er in de enkele stukken die wel van generatie op generatie zijn overgeleverd, altijd ongelooflijk veel is veranderd.

Balletten zijn tot op heden altijd aangepast aan de smaak van de tijd en aan het technisch hoger wordende niveau van de dansers. Dit geldt voor alle balletten uit het ijzeren repertoire, zoals 'Doornroosje' (1890) en 'Het zwanenmeer' (1895), maar ook voor latere stukken als 'Petroesjka' (1911) of 'Serenade' (1934). In de jaren zeventig ontstond er onder invloed van reconstructies van de uitvoeringspraktijk van oude muziek hier en daar belangstelling voor de 16de- en 17de-eeuwse gezelschapsdansen. Musici werden nieuwsgierig naar de oorspronkelijke tempi en fraseringen van dansmuziek. Deze belangstelling heeft echter nauwelijks effect gehad op de uitvoeringspraktijk van de theaterdansen.

Een van de weinige groepen met enig gevoel voor de historische uitvoeringspraktijk van theaterdansen is het Koninklijk Deens Ballet met de Bournonville-traditie, al is de authenticiteit van deze traditie ook zeer beperkt. Bournonville zelf heeft zijn balletten en oefeningen niet opgeschreven; deze zijn door de paktijk van generatie op generatie overgeleverd. Er is dus volop gelegenheid geweest om de balletten aan te passen aan nieuwe smaken en persoonlijke interpretaties, zonder een mogelijkheid de choreografieën later te kunnen toetsen aan origineel materiaal.

Bournonville schreef alleen in het boekje 'Etudes chorégraphiques' (1861) enkele balletoefeningen en er zijn aantekeningen in vioolpartijen van zijn hand gevonden; in zijn memoires (Mits theaterliv), brieven, pamfletten en libretti staan geen choreografische beschrijvingen. De balletoefeningen zijn aan het begin van de 20ste eeuw beschreven door de balletmeester Hans Beck (1861-1952, balletmeester van 1894-1915).

Een waardevolle bron is een 14 minuten durend filmpje met fragmenten uit zeven Bournonville-balletten uit dezelfde periode: 'The Royal Danish Ballet 1902-1906' gemaakt door hofphotograaf Peter Elfelt. Hierin dansen onder anderen Hans Beck en Valborg Borchsenius (1872-1949). Dit filmpje, dat ongeveer vijfentwintig jaar na de dood van Bournonville is gemaakt, toont een opvallend minder virtuoze ballettechniek dan de Deense dansers nu laten zien. Ook wordt er nu bijvoorbeeld op spitzten gedanst, terwijl in de tijd van Bournonville de verharde spitzten nog niet bestonden.

In de jaren dertig en veertig kreeg men in Engeland en de Verenigde Staten langzamerhand belangstelling voor de Russische en Deense tradities. Harald Lander (1905-1971, balletmeester van 1932-1951) heeft in de jaren veertig verschillende balletten gereconstrueerd op aanwijzingen van de danseres Valborg Borchsenius. De meeste reconstructies in de jaren zeventig werden gemaakt door Hans Brenaa (1910) en Kirsten Ralov (1922) en deze versies zijn allemaal vastgelegd in dansnotatie en op video. Alleen

Boven: 'Napoli'

Onder: 'Bloemenfeest in Genzano': Dinna Bjørn, Frank Andersen

'La sylphide' is voortdurend op het repertoire geweest; de andere stukken waren op het moment dat ze uit het geheugen van oudere dansers tevoorschijn kwamen soms twintig of dertig jaar niet meer gedanst. De libretti en de muziek konden wel in oorspronkelijke vorm bewaard blijven, de pantomime onderging de grootste veranderingen, omdat dit aspect van de danskunst het snelst als ouderwets is ervaren. Kostuums en decors zijn voor elke reconstructie opnieuw ontworpen; alleen 'La sylphide' en 'Napoli' hebben een duidelijke kostuum-traditie. De authenticiteit van de Bournonville-traditie is dus een relatieve authenticiteit, al is het wel de grootste die op het gebied van de 19de-eeuwse theaterdans op het ogenblik bestaat.

Nancy de Wilde

Lees de **HOLLAND FESTIVAL**-krant: Achtergronden en hoogtepunten uit het programma plus achttien pagina's interviews. Gratis verkrijgbaar in de theaters en concertzalen. In samenwerking met **NRC** **HANDELSBLAD**
